

Türkiye - Suriye işbirliği ekonomiden enerjiye, ortak eğitim faaliyetlerinden ve güvenlik alanına kadar geniş bir zeminde gerçekleşmektedir.

İnceleme

Yrd. Doç. Dr. Veysel AYHAN

ORSAM Ortadoğu Danışmanı

Abant İzzet Baysal Üni., Uluslararası İlişkiler Bölümü

www.veyselayhan.com

TÜRKİYE-SURİYE İLİŞKİLERİNDE YENİ BİR DÖNEM: YÜKSEK DÜZEYLİ STRATEJİK İŞBİRLİĞİ KONSEYİ*

A New Period in Turkey-Syria Relations: High Level Strategic Cooperation Council

Abstract

The High Level Strategic Cooperation Agreement signed between Turkey and Syria (who almost engaged in a war in 1957-58 and 1998) on September 16, 2009, ended visa requirements for visits under 90 days for both country's citizens. This development is considered as an historical event for neighboring countries and the entire Middle East. The first Turkey-Syria High Level Cooperation Council Ministerial Meeting which was held on October 13, 2009, right after the sign of the agreement, shows that concrete steps are taken regarding the process. In this context, it would be appropriate to deal with the mutual relations, Turkey's role in the transition from conflict to cooperation, the structure of the Strategic Cooperation Council and the first ministerial meeting held on October 13 in Aleppo and Gaziantep.

* Bu çalışmanın saha araştırması kısmında verdiği maddi destekten dolayı TÜBİTAK'a teşekkür ederim

Suriye'deki birçok kesim Türkiye'nin 2004 ve 2005 tarihlerinde Suriye'ye karşı bir askeri, ekonomik ve politik müdahalenin engellenmesi yönünde çaba sarf ettiğini ve bu çabanın Şam'ın Türkiye politikalarını değiştirmesinde oldukça önemli bir rol oynadığını belirtmektedir.

1957-58 ve 1998 tarihlerinde savaşın eşiğine gelen Türkiye ve Suriye arasında 16 Eylül 2009'da imzalanan Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi Anlaşması ve her iki ülke vatandaşlarının 90 günle sınırlı olmak koşuluyla vizeden muaf seyahat serbestisine kavuşması hem yakın çevre ülkeleri hem de Ortadoğu'nun geneli açısından oldukça önemli ve tarihi bir olaydır. İşbirliği Konseyi'nin kurulmasına dönük anlaşmanın imzalanmasının ardından 13 Ekim 2009'da Türkiye-Suriye Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi 1. Bakanlar Kurulu toplantısının gerçekleştirilmiş olması ise sürecin somut adımlarla ileriye taşınmak istendiğinin en açık göstergesidir. Bu çerçevede hem ilişkilerinde çatışmadan işbirliğine geçişte Türkiye'nin oynadığı role, Stratejik İşbirliği Konseyi'nin yapısına ve son olarak da 13 Ekim 2009'da Halep ve Gaziantep'te gerçekleştirilen 1. Bakanlar Kurulu toplantısına dikkat çekmek yerinde olacaktır.

Stratejik İşbirliği Konseyi'ne Zemin Hazırlayan İki Ziyaret: Cumhurbaşkanı Sezer ve Başbakan Erdoğan'ın Suriye Gezileri

Stratejik İşbirliği Konseyi'ne giden sürecin anlaşılması açısından Türkiye'nin 2003 sonrası dönemde Ortadoğu'da oynamaya çalıştığı rolü iyi irdelemek gerekir. Suriye bağlamında düşünüldüğünde Türkiye'nin 1998 sonrası dönemde Suriye ile ilişkilerini çatışmacı bir zeminden çıkartmasına karşın stratejik diyebileceğimiz bir işbirliği düzeyine çıkartmadığı görülmüştü. Zira, Irak işgali karşısında hem Ankara'nın hem de Şam'ın aynı refleksi göstermelerine rağmen Türkiye'nin aksine Suriye yönetimi Amerikan askeri gücüne lojistik destek vermekten kaçınmış ve direnişçi olarak adlandırdığı Sünni kökenli Baasçı grupların ülkedeki siyasal faaliyetlerini sınırlandırmamıştı. Dolayısıyla her iki ülke de Irak işgaline karşı çıkmakla birlikte işgal sonrası dönemde farklı

bir dış politika izlemişti. Bununla birlikte Irak'ın istikrarsızlaşmasından kaynaklanan ortak diyebileceğimiz tehdit algılamaları bulunmaktaydı. Bunların başında ise Irak'ın parçalanması ve ayrı bir Kürt devletinin kurulması gelmekteydi. Diğer yandan ABD ile ilişkilere bakıldığında ise farklılaşan dış politikalara sahiptiler. Bu çerçevede Türkiye-Suriye ilişkilerinde işbirliğini gerekli kılacak tehdit algılamaları bulunmasına karşın, bunu stratejik düzeylere taşıyacak unsurları yeterince barındırmadığı görülmektedir. Ancak, 2003 işgalinden kısa bir süre sonra Amerikan yönetiminin doğrudan Suriye rejimini hedef alan açıklamaları ve ardından 2005 Şubatında eski Lübnan başbakanlarından Refik Hariri'nin öldürülmesinden sonra Suriye üzerinde artan baskılar Şam rejiminin Türkiye'ye olan ihtiyacını artırdı. Ocak 2004 tarihinde, Suriye lideri Beşar Esad üst düzey bir heyetle Türkiye'ye resmi bir ziyaret gerçekleştirdi. 57 yıl aradan sonra Türkiye'ye gerçekleştirilen ziyaret sırasında Şam yönetimi Türkiye'nin sınırlarını resmi düzeyde tanıdı ve böylelikle Hatay sorunu da aşılmış oldu.¹ Suriyelilere göre Suriye rejimini devirmeye yönelik diplomatik, ekonomik ve siyasal baskılara Fransa ve Rusya'nın da içinde yer aldığı Batılı devletler destek verirken, Türkiye beklenmedik bir şekilde Şam rejiminin uluslararası alandaki koruyucusu oldu.² Bu bağlamda Suriye ile ilişkilerin stratejik düzeye çıkmasında Aralık 2004'te Başbakan Erdoğan, ardından da 2005'te Cumhurbaşkanı Sezer'in Batılı ülkelerin muhalefetine rağmen Suriye'ye düzenledikleri resmi ziyaretler etkili olmuştur. Her iki ziyaret birlikte düşünüldüğünde, Türkiye'nin Suriye'ye karşı düzenlenmesi düşünülen bir askeri müdahaleye karşı çıkacağına uluslararası kamuoyuna açıklanması olarak nitelendirilmiştir.

Başbakan Erdoğan'ın 2004 Aralığında Şam'a dü-

Kapak Konusu

Beşar Esad rejimi Suriye'nin bölgede güçlü bir aktör olması için pro-aktif bir dış politika izlenmesini önemsemektedir.

zenlediği iki günlük resmi ziyaret ile Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in ünlü Suriye gezisi Ankara-Şam hattında var olan ve tarihi geri planı Fransız işgal dönemi sonrasına dayanan karşılıklı önyargıların, güvensizliklerin ve kuşuların aşılmasında anahtar rolü oynamış ve ilişkilerin gelişmesine zemin hazırlamıştır. Söz konusu iki ziyaret Suriye'nin Türkiye'ye olan güvenini en üst düzeye çıkarmıştır. İlişkilerde bugün gelinen nokta ortak tehdit algılamalarının yanı sıra karşılıklı güven ve diyalog temelleri üzerine kuruludur. Diğer bir deyişle bazılarınca öne sürüldüğü üzere Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi'nin tarihsel geri planı zayıf ve güvenden

yoksun olduğu yaklaşımı gerçekçi olmadığı gibi aksine aşağıda belirtildiği üzere oldukça kritik süreçlerin getirmiş olduğu bir tarihsel ve politik zemin üzerine inşa edilmiştir.

1559 Sayılı BM Kararı Sonrası Başbakan Erdoğan'ın Şam Ziyareti

Başbakan Erdoğan'ın Şam ziyareti BM Güvenlik Konseyi'nde, Suriye'nin Lübnan'daki askeri ve siyasi etkisini sonlandırmak için alınan 1559 Sayılı Karar'ın ardından gerçekleştirilmişti. Hatırlanacağı üzere 1991 Irak Savaşına destek veren Suriye rejiminin ödülü Lübnan üzerinde tam kontrol kurmak olmuştu. Beyaz Saray ve

Kapak Konusu

Irak işgali, Amerikan baskıları ve Lübnan kriziyle gelişmeye başlayan işbirliği ve diyalog süreci her iki ülke arasında var olan olumsuz önyargıların yıkılmasına ve yerini birlikte ortak çıkarlara bırakmaya başlamıştır.

Avrupalı ortakları 1991 Irak Savaşı'na yaklaşık 6 bin askerle destek veren Şam'a, Lübnan'da o dönemin önde gelen Suriye karşıtı ismi Maruni lider Mişel Aoun'a karşı güç kullanmasına izin vermiştir.³ George W. Bush iktidarıyla birlikte gündeme gelen Saddam'ın askeri yöntemlerle devrilmesi planı sonrası Washington bir kez daha Şam yönetimiyle işbirliğinin yollarını aradı. Bush yönetimi, 11 Eylül saldırılarının hemen ardından Washington'la terörizm konusunda istihbarat paylaşımına giden Suriye'nin⁴, İsrail'in açık muhalefetine rağmen 2001 Ekiminde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Geçici Üyeliğine seçilmesine tepki göstermemişti. Ayrıca Bush yönetimi Nisan 2002'de Kongrenin her iki kanadı tarafından alınmış ve Suriye'ye yeni yaptırımlar öngören yasayı da onaylamayarak Suriye rejimiyle pazarlık yolunu açık tutmuştu. Dış İlişkiler Komitesi tarafından 3 ve 4 Eylül'de basına verilen demeçte Başkan Bush'un Ortadoğu'daki olaylar karşısında hareket alanını sınırlayan yasaları onaylamak konusunda çekinceleri olduğu ifade edilmişti.⁵ Ancak, 2003 başında Suriye'nin Irak işgaline destek vermeyeceği ve işbirliğine yanaşmayacağı anlaşılınca Washington Suriye'ye yönelik daha radikal politikaları hayata geçirme kararı almıştır. 2003 Irak işgaline destek vermeyen Suriye rejimini cezalandırmak isteyen Amerikan yönetimi bir kez daha Lübnan kartını oynamaya başlamıştı. Bu çerçevede 2004 yazında Suriye taraftarı Lübnan Cumhurbaşkanı Emin Lahud'un görev süresinin bitmesine birkaç ay kala Lübnan'daki politik tartışmalar ve Suriye'nin askeri varlığı tartışmaları şiddetlendirmişti. ABD'nin baskılarını arttırdığı bir dönemde Suriye'nin Cumhurbaşkanı Lahud'un görev süresini üç yıllığına uzatma girişimleri üzerine Amerikan yönetimi hemen harekete geçmiştir. 2004 Ağustosunda Suriye üzerindeki baskılarını arttıran Amerikan yönetiminin Lübnan sorununu BM'ye taşıması Şam rejimi üzerindeki uluslararası baskının artmasına yol açtı. ABD'nin et-

kisiyle BM Güvenlik Konseyi'nin 2 Eylül 2004'te kabul ettiği ve "*Lübnanlı olan ve olmayan tüm silahlı güçlerin dağıtılması ve silahsızlandırılması, Lübnan hükümetinin idaresinin tüm Lübnan topraklarını kapsayacak şekilde genişlemesi, tüm yabancı güçlerin Lübnan topraklarından çekilmesi, Lübnan'ın bağımsızlığına, toprak bütünlüğüne, birliğine ve siyasi serbestliğine tam saygı gösterilmesi, Lübnan Anayasası'na uygun, adil ve özgür seçimlerin, hiç bir dış müdahale ve etki olmaksızın sonuçlandırılması*" yolunda çağrı yapan 1559 Sayılı Karar,⁶ açıkça Suriye'nin Lübnan'dan çıkartılmasını ve Hizbullah'ın silahsızlandırılmasını gündeme taşıyordu. Buna rağmen 1559 sayılı kararın açıklanmasını takip eden gün ise Suriye destekli Lübnan Meclisi, Cumhurbaşkanı Lahud'un görev süresini üç yıllığına uzatan yasayı kabul etmişti. Suriye'nin BM Kararına rağmen Lübnan siyasetine müdahale etme girişimlerini sürdürmesi üzere ABD'nin öncülüğünde Suriye'nin Lübnan'dan çıkartılmasına dönük etkili bir kampanya başlatılmıştır. İşte tam da Suriye rejimi üzerindeki baskıların arttırıldığı bir tarihte Başbakan Erdoğan iki günlük Suriye ziyaretini Aralık 2004 tarihinde gerçekleştirmiştir. Başbakan Erdoğan ziyaretle ilgili olarak "*uzak olan ilişkilerin nasıl yakınlaştığının göstergesidir*" demiş, Suriye Başbakanı Naci Otri ise "*ilişkilerimiz gelecekte her alanda daha da gelişecektir*" ifadesini kullanmıştı.⁷ Resmi programda olmamasına rağmen Başbakan Erdoğan'la iki ayrı görüşme gerçekleştiren Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad Erdoğan'dan İsrail-Suriye arasındaki sorunların giderilmesinde arabulucu rolü oynamasını istemiştir.⁸ Diplomatik yakınlaşma ticaret alanında etkilere yol açmış ve ziyaret sırasında Türkiye-Suriye serbest ticaret anlaşması imzalanmıştır. Türkiye böylelikle Suriye rejimi üzerinde kurulmak istenen uluslararası baskıları desteklemeyeceğini açıkça göstermiş olmaktadır.

Kapak Konusu

ABD ve AB'ye Rağmen Gerçekleşen Ziyaret: Cumhurbaşkanı Sezer'in Suriye Gezisi

Türkiye-Suriye Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi'nin gelişim sürecini daha iyi anlayabilmek açısından Erdoğan'ın ziyaretinin ardından 13-14 Nisan 2005 tarihleri arasında gerçekleştirilen Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in Suriye ziyaretine tekrar dikkat çekmek yerinde olacaktır. Sezer'in ziyareti, eski Lübnan Başbakanlarından Refik Hariri'nin Şubat 2005'te öldürülmesinden sonra hem Lübnan içinde hem de dışında Suriye karşıtı grupların Şam'a uluslararası bir yaptırım uygulama çalışması içinde oldukları bir tarihte gerçekleştirilmiştir. Refik Hariri cinayeti sonrası Beyaz Saray 1559 Sayılı Kararın derhal yerine getirilmesini istemiş ve Suriye'nin Lübnan'dan çıkartılması, uluslararası yaptırımların devreye girmesi için diplomatik baskılarını artırmıştı.⁹ Bu bağlamda ziyaret öncesi hem AB hem de ABD'den Suriye rejimine ve Cumhurbaşkanı Sezer'in ziyaretine ciddi bir tepki bulunmaktaydı. Dönemin ABD Ankara Büyükelçisi Edelman Bursa'daki temasları sırasında bir gazetecinin Cumhurbaşkanı Sezer'in ziyaretini gündeme getirmesi üzerine ABD, AB ülkelerinin ve Mısır'ın Suriye'ye bir yaptırım uygulanması konusunda fikir birliği içinde olduğunu ve Türkiye'nin de uluslararası camianın kararlarını desteklemesini beklediğini ifade etmiştir. Büyükelçi Edelman sözlerinin devamında ise üstü örtülü bir şekilde ziyaretin gerçekleşmesi durumunda Türkiye'nin uluslararası kamuoyu tarafından dışlanacağı mesajını vermiştir. Edelman'a göre "Tabii ki bu uluslararası camiaya uyup uymamak konusu, Türkiye'nin kendi kararıdır."¹⁰

Amerikan yönetiminden Sezer'in ziyaretine yönelik dile getirilen tepkiler Sezer ve Esad görüşmesinin gerçekleştiği günde bile sürmüştü. ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Richard Boucher, Cumhurbaşkanı Sezer'in Şam'da bulunduğu sırada düzenlediği basın toplantısında Suriye rejimini Irak'ı istikrarsızlaştırmak, barış sürecini ve Ortadoğu barışını engelleyen grupları desteklemekle suçlamıştı. Boucher, uluslararası toplumun Suriye yönetimine davranışlarını değiştirmesi için açık ve anlaşılır bir mesaj verdiğinin de altını çizmekteydi.¹¹ Dolayısıyla Büyükelçi Edelman ve Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Richard

Boucher'in açıklamaları birlikte düşünüldüğünde Cumhurbaşkanı Sezer'in ziyaretinin Şam rejimi üzerindeki uluslararası baskıların en üst seviyeye ulaştığı bir dönemde gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır.

Ziyaretin bir diğer önemli yanı ise Batı ülkelerinin Şam yönetimine karşı birlikte hareket ettiği bir dönemde gerçekleşmiş olmasıdır. Boucher'in de altını çizdiği gibi geleneksel olarak Suriye yönetimiyle ilişkileri bulunan Fransa ve Rusya dahil Batılı ülkelerin hemen hemen tümü Esad yönetimi karşısında ortak bir tutum ve politika benimsemişti. Aynı dönemde Suudi Arabistan'ın başını çektiği Arap ülkeleri de Suriye'yle ilişkilerini koparmıştı. AB ülkeleri Hariri suikastından sonra programı önceden belli olmasına rağmen Beşşar Esad'ın Viyana ziyaretini erteletmişti. Ayrıca, Lübnan'daki gelişmelerden dolayı Suriye ile AB arasında 2004 yılında imzalanan ticaret anlaşmasını da onaylamayacaklarını açıklamışlardı.¹² Dolayısıyla Türkiye, hem Arap dünyasından hem de geleneksel müttefiklerinden dışlanan Suriye'nin en zor gününde yanında yer alarak Şam'a ve Esad yönetimine ciddi bir meşruiyet ve güven vermiş, en azından Suriye'nin kuzey sınırından herhangi bir baskı ya da yaptırıma tabi tutulmayacağını göstermiştir. Irak'ın iç savaş içinde olduğu ve Lübnan'da da Suriye karşıtı gösterilerin gerçekleştiği günlerde kuzey sınırının mal ve insan dolaşımı açısından güvenli olduğuna yönelik verilen mesaj Esad yönetimi tarafından da doğru algılanmıştır.

Bu bağlamda Suriyeli akademisyen Mervan Kablavi Rusya ve Fransa'nın içinde yer aldığı Batılı güçlerin Esad rejimini devirmek isteyen Amerikan yönetime verdiği desteğin Suriye dış politikasında bir kırılma yarattığının altını çizmektedir. Kablavi'ye göre 2004 yılında "*Lübnan sorununu bahane eden güçlerin asıl odaklandığı politika Suriye rejimini devirmektir. Suriye kendi içinde bir savunma politikasına yönelirken çevresinde ittifak yapabileceği ülkelerin bulunmadığı görmüştü. Türkiye'nin ziyareti işte tam da böyle bir ortamda gerçekleştiğinden önemli olduğu kadar tarihi olmuştur*". Suriye Dışişleri Bakan Yardımcısı Abdulfettah Ammura'dan Suriyeli akademisyen ve Suriye hükümetinin siyasal da-

Ankara-Şam hattındaki işbirliği sürecinin; ekonomiden güvenliğe, sağlıktan eğitime veya kültürel değişim programlarına kadar geniş bir alanda karşılıklı bağımlılığı artırmasına ve tarihi sorunların bu vesile ile aşılmasına imkan tanınması kuvvetle muhtemeldir.

nışmanlarından Dr. Samir Al Taki'ye kadar birçok kesim Türkiye'nin 2004 ve 2005 tarihlerinde Suriye'ye karşı bir askeri, ekonomik ve politik müdahalenin engellenmesi yönünde çaba sarfettiğini ve bu çabanın Şam'ın Türkiye politikalarını değiştirmesinde oldukça önemli bir rol oynadığını belirtmektedir. Türkiye'nin politikalarının Suriye halkı tarafından nasıl anlaşıldığına gelince Büyükelçi Abdulfettah Ammura bunu şu sözlerle ortaya koymaktadır "*Amerika ve Avrupalı ülkeler Suriye'ye baskı kurduklarında Türkiye Suriye halkının yanında yer aldı. Aynı zamanda halkımız da bunları görmektedir. Halkımızın talepleri de Batılı güçlerle birlikte hareket etmeyen Türkiye ile ilişkilerin geliştirilmesi yönündedir*".¹³

Türkiye-Suriye Arasında Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi Dönemi

Yukarıda da belirtildiği üzere Türkiye-Suriye ilişkileri 2003 sonrası dönemde bölgesel koşullarda ve güç dengelerinde meydana gelen değişikliklerin etkisiyle işbirliği düzeyinden kısa sürede yüksek düzeyli stratejik işbirliğine dönüşmüştür. Irak işgali, Amerikan baskıları ve Lübnan kriziyle gelişmeye başlayan işbirliği ve diyalog süreci her iki ülke arasında var olan olumsuz önyargıların yerini ortak çıkarlara bırakmasını sağlamıştır. Her iki ülke arasında işbirliği alanlarının başında ekonomi, enerji ve su kaynaklarının yönetimi gelmekle birlikte dış politikada da Irak sorunundan kaynaklanan ortak güvenlik sorunlarıyla birlikte mücadele etme, Lübnan sorununun barışçıl yöntemlerle sonlandırılmasında işbirliği yapma, Suriye'nin İran ekseninden Arap eksenine katılımını sağlama ile Suriye'nin AB ve ABD ile ilişkilerini restore etme gelmektedir. İki ülke arasındaki ilişkilerin önemine değinen Dışişleri Bakanı Davutoğlu'na göre "*Türkiye Suriye'nin Avrupa'ya açılan kapısı iken Suriye de Türkiye'nin Arap dünyasına açılan kapısı*

dır"¹⁴. Nitekim, 2000 Haziranında Suriye Devlet Başkanı koltuğuna oturan Beşar Esad rejimi de Suriye'nin politik olarak bölgede güçlü bir aktör olması için ekonomik ve diplomatik alanda da pro-aktif bir dış politika izlenmesini önemsemektedir. Türkiye ile kurulan stratejik ilişkiler Suriye'nin bu hedeflerini gerçekleştirmesinde oldukça önemli bir rol oynamaktadır.

Türkiye-Suriye Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi

16 Eylül 2009'da Beşar Esad'ın Türkiye ziyareti sırasında her iki tarafın aralarındaki diyalog sürecini ve işbirliğini stratejik bir aşamaya taşımak istedikleri ve buna yönelik olarak da gerekli mekanizmaları içeren bir Stratejik İşbirliği Konseyi kuracakları açıklanmıştı. Söz konusu açıklamanın hemen ardından her iki ülkenin Dışişleri Bakanları Türkiye-Suriye Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi Anlaşmasını imzalayarak süreci başlatmış oldu.¹⁵ Stratejik İşbirliği Konseyi öncelikli olarak Türkiye ve Suriye arasındaki ilişkilerin her alanda gelişmesine yardımcı olacak mekanizmalar ve somut adımlar içermesinden dolayı oldukça önemlidir. Her iki ülkenin Başbakanları düzeyinde Eş Başkanlık sistemini öngören İşbirliği Konseyi'nin Bakanlar Kurulu'nun içinde dışişleri, enerji, ticaret, bayındırlık, savunma, içişleri, ulaştırma ve tarım bakanlarının bulunduğu toplam on altı (Türkiye ve Suriyeli) bakandan oluşması öngörülmüştür. Bununla birlikte gerek görüldüğünde toplantılara kurul üyesi olmayan diğer bakanların da katılması sağlanarak Bakanlar Kurulu'nun yapısı daha da genişletilebilir. Bakanlar Kurulu'nun yılda en az iki kez toplanması öngörülmektedir. Bununla birlikte her iki ülkenin kararıyla toplantıların sayısı arttırılabilir. Toplantılarda işbirliği öngörülen alanlarda somut gündem maddeleri belirlenecek, söz konusu maddeler üzerinde tarafların

Kapak Konusu

pozisyonları ve süreçlerin ilerlemesi için gerekli değişiklikler gündeme gelecektir. Bakanlar Kurulu toplantısında taraflar arasındaki işbirliği alanları tartışılacak ve gerekirse işbirliği öngörülen alanlara dönük anlaşmalar, protokoller ve mutabakat zaptları imzalanacaktır. Sürecin resmi düzeyde kalmaması için ise toplantıda alınan kararlar doğrultusunda ilgili bakanlıkların kısa süre içinde bir eylem planı hazırlaması ve bu planı da karşı tarafa sunması öngörülmüştür. Dolayısıyla sürecin bürokratik aşamalara takılması engellenmiş olmaktadır. Diğer bir deyişle işbirliği süreci dinamik bir yapı ve işleyiş üzerine kurulmuştur. Bu durum doğal olarak tarafların işbirliği yapma arzusundan kaynaklanmaktadır. Diğer yandan dinamik süreç, sorunların kısa sürede aşılması ve süreçlerin kesintisiz işlenmesini de beraberinde getirecektir. Bakanlar Kurulu toplantılarının ardından hazırlanan eylem planlarının hayata geçirilmesi ise, yılda en az bir kez iki ülke başbakanlarının eş başkanlığında toplanması öngörülen İşbirliği Konseyi toplantısında kararlaştırılacaktır.¹⁶

Türkiye-Suriye Arasında Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi 1. Bakanlar Kurulu Toplantısı

13 Ekim 2009'da her ülkeden ilgili Bakanların katılımıyla Halep ve Gaziantep'te gerçekleştirilen Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi 1. Bakanlar Kurulu toplantısı Türkiye-Suriye ilişkilerinde başlayan işbirliğinin somut adımı olmuştur. Dışişleri Bakanı Davutoğlu ve meslektaşları Suriye Dışişleri Bakanı Velid Muallim Halep'teki 1. Bakanlar Kurulu toplantısının ardından düzenledikleri ortak basın toplantısında görüşmelerde işbirliği anlayışıyla genel bir çerçeve çizildiğini ve sürecin somut anlaşma ve protokollere dönüştürülerek Aralık ayında Başbakan Erdoğan'ın Şam ziyaretinde düzenlenecek olan Stratejik İşbirliği Konseyi toplantısında uygulamaya aktarılacağı ifade edilmiştir. Basın toplantısında Dışişleri Bakanı Davutoğlu, "iki ülkenin ekonomik entegrasyonu ve halklarının kaynaşmasını sağlayacak bu anlayışın bölgeye yayılmasını umduğunu" ifade etmiştir. Davutoğlu Suriye'yle ilişkilere dönük olarak da Türkçe ve Arapça "Ortak sloganımızı, 'Ortak kader, ortak tarih, ortak gelecek; el kader el müşterek, et tarih el müşterek, el müstakbel el

müşterek' olarak ilan ediyorum" demiştir.¹⁷ Ortak basın toplantısında Suriye Dışişleri Bakanı Muallim de Türkiye ile Suriye arasındaki stratejik ilişkilerin ve sürecin ekonomik ve toplumsal entegrasyon yönünde hızla ilerlediğini belirtmiştir. 1. Bakanlar Kurulu toplantısında yerel yöneticilerin yanı sıra her iki ülkeden Dışişleri Bakanları, Devlet Bakanları Milli Savunma Bakanı, İçişleri Bakanı, Sağlık Bakanı, Ulaştırma Bakanı, Tarım ve Köyişleri Bakanı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı, Çevre ve Orman Bakanı katılmıştır. Suriye tarafından ise toplantıya katılan 15 bakandan oluşan heyete Suriye Devlet Başkan Yardımcısı Vekili Hasan Türkmeni başkanlık etmiştir.¹⁸ Türkmeni basın toplantısında Konsey Anlaşması'nın imzalanmasından hemen sonra toplantının gerçekleştirilmiş olmasının memnuniyet verici olduğunu belirtmiş ve iki ülke arasında gerçekleşen görüşmelerin ekonomi, güvenlik, savunma, sağlık ve çevre gibi alanlarda gelişmesine katkıda bulunacağını ileri sürmüştür.¹⁹

Halep ve Gaziantep'te düzenlenen toplantıların ardından taraflar arasında yaklaşık 40 protokol, proje, mutabakat zaptı ve anlaşma üzerinde çalışma kararı alınmıştır. Toplantıda alınan kararların hayata geçirilmesi için ilgili bakanlıklar 10 gün içinde kendi eylem planlarını hazırlayacaktır. İlgili birimler hazırladıkları eylem planlarını aynı zamanda muhataplarıyla da paylaşacaktır. Örneğin, eğitim alanında karşılıklı öğretmen değişimini öngören bir eylem planı hazırlandığından, buna hazırlayan birim diğer ülkedeki muhatabına kendi eylem planını sunacaktır. Böylelikle her iki tarafta söz konusu eylem planının organizasyonu ve uygulanması konusunda detaylı bir ortak çalışma yapmak zorunda kalacaklardır. Ardından da Aralık 2009'da Başbakan Erdoğan'ın Şam ziyaretinde düzenlenecek olan Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi 1. Konsey Toplantısında eylem planlarından uygulanabilir olanların hayata geçirilmesi sağlanacaktır. Görüldüğü gibi somut takvimler ve aşamalar üzerine kurulu Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi'nin kısa ve orta vadede iki ülke arasında ilişkileri güçlendirmesi kaçınılmazdır. Bu kapsamda Stratejik İşbirliği Konseyi'nin yapısı ve çalışma şekline bakmakta yarar vardır.

Kapak Konusu

Diğer yandan Bakanlar Kurulu toplantısının ardından Türkiye-Suriye ilişkilerinin ekonomik ve toplumsal alanlarda olduğu kadar güvenlik ve savunma alanlarında da ileriye götürüleceği açıktır. Bu kapsamda ilk olarak 27-29 Nisan 2009 tarihleri arasında düzenlenen “Türkiye-Suriye Sınır Birlikleri Değişim Tatbikatı”nın ardından her iki ülkenin kara kuvvetlerinin katılacağı ve geniş kapsamlı ortak savunma ve güvenlik tatbikatlarının yapılması öngörülmüştür. Bakanlar Kurulu toplantısında Dışişleri Bakanı Muallim İsrail’in Anadolu Kartalı Tatbikatı’ndan çıkarılmasının memnuniyet verici olduğunu açıklamıştır. Öte yandan Savunma Bakanı Ali Habib ise yaptığı konuşmada “geçen baharda Türkiye ile kara kuvvetlerinin içinde yer aldığı ilk tatbikatı gerçekleştiklerini” ifade etmiş ve ardından da Bakanlar Kurulu toplantısında daha büyük bir tatbikat düzenlenmesi konusunda anlaşmalarını belirtmiştir.²⁰ Öte yandan Suriye Dışişleri Bakanı Muallim verdiği bir demeçte ise İsrail’in Türkiye’de düzenlenmesi öngörülen tatbikattan çıkartılmasını Türkiye-Suriye arasındaki Stratejik İşbirliği Anlaşması’nın bir sonucu olduğunu ileri sürmüştür.²¹

1. Bakanlar Kurulu toplantısının kısa süre içinde birçok sonuçları olacağı açıktır. Dolayısıyla yalnızca politik aktörlerin değil bir o kadar da toplumun süreci yakın takip etmesi gerekecektir. Örneğin, tüm işbirliği süreçlerinin gerçekleştirilmesinde dil sorununun aşılması için Türkçe ve Arapça bilen uzmanların sayısında ciddi bir artış yaşanacaktır. Her bakanlık AB uyum yasaları çerçevesinde İngilizce bilen uzman aldığı gibi, Arapça bilen uzmanlar da bünyesinde bulundurmaları zorunda kalacaktır. İş dünyasından akademik camiaya kadar her alanda Arapçaya olan ilgi ve ihtiyaç artacaktır. Kısa süre içinde hayata geçirilmesi öngörülen eylem planlarının

ilgili ülkelerde yürütüleceği göz önüne alındığında Türkçe ve Arapçanın gerekliliği daha iyi anlaşılacaktır. 2008 sonu itibarıyla 2.5 milyar dolara yaklaşan ihracatın 2010 yılı sonunda 5 milyar doları aşacağı öngörülmektedir. 2004 yılında imzalan Serbest Ticaret Anlaşmasında yer alan bazı protokollerin de hayata geçirilmesiyle iki ülke arasındaki ticaretin kısa sürede 5 milyar aşacağı ileri sürülebilir. Ekonomik ve toplumsal düzeyde sınırların önemsizleşmesi ülkeler arasında var olan bazı tarihsel sorunların da süreçte ortadan kalkmasına yol açacaktır. Diğer bir deyişle ortak su politikasının oluşturulması ya da 16 Eylül’de kabul edilen ve 13 Ekim’de imzalanan vize muafiyeti Antakya ve Halep arasındaki sınırın anlamsızlaşmasına yol açabilecek düzeyde bir adımdır.

Sonuç

Türkiye ve Suriye arasında her alanda genişleyen işbirliğinin ekonomiden enerjiye, toplumsal etkileşimden ortak eğitim faaliyetlerine ve güvenlik alanına kadar geniş bir zeminde yansımaları olacağı açıktır. Bu açıdan bakıldığında TPAO’nun Suriye’de ortak petrol ve doğalgaz aramaları, sınırın iki yakasında yaşayan insanların günü birlik veya hafta sonları birbirlerinin ülkelerini ziyaret etmesi veya güvenlik alanında da İsrail’in son anda da olsa tatbikattan çıkartılmasının hemen ardından Suriye’yle geniş kapsamlı bir tatbikat yapılmasının gündeme gelmesi dikkat çekicidir. Dolayısıyla Ankara-Şam hattındaki işbirliği sürecinin; ekonomiden güvenliğe, sağlıktan eğitime veya kültürel değişim programlarına kadar geniş bir alanda karşılıklı bağımlılığı artırmasına ve tarihi sorunların bu vesile ile aşılmasına imkan tanınması kuvvetle muhtemeldir. Dışişleri Bakanı Davutoğlu’nun ifade ettiği gibi süreç komşularla sıfır probleminden tam işbirliği ve entegrasyona doğru gitmektedir. ■

Kapak Konusu

- 1 Banu Eligür, " Are Former Enemies Becoming Allies? Turkey's Changing Relations with Syria, Iran, and Israel Since the 2003 Iraqi War", *Brandeis University Crown Center for Middle East Studies*, No. 9 (August 2006), ss.2-3
- 2 Suriye'de gerçekleşen görüşmeler sırasında elde edilen mülakatlar ve gözlemler, 18-24 Ağustos 2008, Şam.
- 3 Bu konuda detaylı bilgi için bkz., Veysel Ayhan-Özlem Tür, *Lübnan: Savaş, Barış, Direniş ve Türkiye ile İlişkiler*, Bursa: Dora Yay., 2009, ss.158-162
- 4 Alfred B. Prados, "Syria: U.S. Relations and Bilateral Issues", *Issue Brief for Congress* (Updated January 23, 2003), ss. 9-10
- 5 *Ibid.*, s. 14
- 6 *UNSC Resolution 1559*, (02 September 2004) S/RES/1559/2004
- 7 Eligür, op. cit., s. 3
- 8 Ergun Aksoy- Bülent Aydemir, "Suriye'de İsrail Sürprizi", *Sabah Gazetesi*, 24.12.2005, <http://arsiv.sabah.com.tr/2004/12/24/siy101.html>
- 9 Detaylı bilgi için bkz., Ayhan-Tür, *Lübnan..* op. cit., ss.185-195
- 10 "ABD: Suriye'ye Bastırın", *Radikal Gazetesi*, 15.03.2005, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=146549>
- 11 *U.S. Department of State Daily Press Briefing*, "State Department spokesman Richard Boucher briefed the press April 13" <http://www.america.gov/st/washfile-english/2005/April/20050413192129XLrenneF0.491543.html#ixzz0UJuGd0ha>.
- 12 *Souria News*, "Syria raises doubts about signing EU partnership", 14.10.2009, <http://www.souria.com/em/hl/article.asp?at=32451>.
- 13 20 -21.08.2009 arası Şam'da gerçekleştirilen mülakatlar.
- 14 *Souria News*, "Turkey Boosts Syria Ties Amid Renewed Israel Row", 17.10.2009, <http://www.souria.com/em/hl/article.asp?at=32515>
- 15 H. Sabbagh, "First Ministerial Meeting of the Syrian-Turkish Strategic Cooperation Council Concluded, Long-Term Strategic Partnership between the Two Countries Established", *Syrian Arab News Agency*, Oct 14, 2009, <http://www.sana.sy/eng/22/2009/10/14/249621.htm>
- 16 "Türkiye-Suriye Arasında Vize Kalktı", *TRT Haber*, 16.09.2009, <http://www.trtchinese.com/Haber/HaberDetay.aspx?HaberKodu=b209f299-666d-4438-b74d-14e86cf69621> ; *Turkish New York News*, "Türkiye ile Suriye Arasında Büyük Anlaşma", 16.09. 2009, <http://www.turkishny.com/en/headline-news/15525-turkiye-ile-suriye-arasinda-buyuk-anlasma.html>
- 17 *Turkish Press Review (ARCHIVE)*, "Turkey, Syria sign Strategic Deal, Lift visa Requirments", 14.10.2009, <http://www.byegm.gov.tr/yayinicerikarsiv.aspx?Id=6&Tarih=20091014&Haftalik=0#1>
- 18 Ibon Villeda; Syria says to hold Military Exercises with Turkey", *Reuters News*, <http://www.reuters.com/article/latestCrisis/idUSN13205852>, 13.10.2009; *Gaziantep Haber*, "Türkiye-Suriye Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi 1. Bakanlar Toplantısı", 13.10.2003, <http://www.gaziantep.com/tr/gaziantephaberleri/2009/10/13/2982/turkiye-suriye-yukse-duzeyli-stratejik-isbirligi-konseyi-1-bakan>
- 19 *CNNTurk Haber*, "Türkiye ile Suriye arasında tarihi gün", 13.10.2009, <http://www.cnnturk.com/2009/turkiye/10/13/turkiye.ile.suriye.arasinda.tarihi.gun/547524.0/index.html>
- 20 Villeda, loc. cit.
- 21 *The Memri News*, "Turkish-Syrian Strategic Cooperation Council Convenes", 13.10.2009, http://www.thememriblog.org/blog_personal/en/20875.htm

DİPNOTLAR